

sámi Slovenci. Na priúujoí sestanek je bila povabljena lektorica slovenúúine v Skopju, ki ni útudirala v Ljubljani, niti ni slovenistka, torej je povezava zanjo toliko vázneja in ji bo pri delu v vsakem pogledu dobrodoála, hkrati pa je to prvi znak bodoúe prepotrebne koordinacije.

Zaradi vsega tega se mi zdi nujno, da na tem mestu razmislimo o naúinu in oblikah koordinacije. Ni dvoma, da sta Slavistiúno druústvo in Slovanski inútitut najbolj poklicana in tudi doljna izvesti organizacijo bodoúega sodelovanja in koordinacije. Individualna, osebna povezava z matico, ki sicer nedvomno obstaja, ni dovoljna zato, ker ostane privatna zadeva. Dobiti mora organizacijsko obliko, formirati je treba kolektiv predavateljev slovenske knjiúevnosti in jezika izven Slovenije, ki naj se úimprej sestane na delovnem sestanku v enem izmed univerzitetnih srediúú, morda v Novem Sadu ali Beogradu, úe ne v Ljubljani. Tu bi se najprej morali pregledati útudijski programi in delovne metode lektorjev slovenúúine, in kolikor se pridruúijo, tudi predavateljev zgodovine slovenske knjiúevnosti. Vpraúanje pouúevanja slovenske knjiúevnosti na neslovenskih srednjih úolah, kakor morda tudi vpraúanje hrvaúke, srbske in makedonske knjiúevnosti na slovenskih srednjih úolah pa bi se moralo obravnavati na prihodnjem kongresu jugoslovanskih slavistov v Ljubljani. To je paú potrebneje, saj gre za vse naúe srednje úole, kot pa govoriti n. pr. o pouku slovenúúine oziroma srbohrvaúúine ali makedonúúine na manjúinskih úolah, o úemer se da govoriti le z metodiúne strani, saj je obseg natanko doloúen z manjúinskimi konvencijami in se tako tudi izvaja.

Dobra organizacija lektorskih in predavateljskih mest je torej prvenstveno vázna za izboljšanje pouka zgodovine slovenske knjiúevnosti na hrvaúskih, srbskih in makedonskih srednjih úolah. Moramo si biti na jasnem, da je to tudi edina pot, ki nam je na razpolago, da se stanje na teh srednjih úolah popravi. Vedeti moramo tudi, da je razpoloúenje do slovenske knjiúevnosti pri naúih narodih nasploh zelo pozitivno. Zahvala za to seveda ne gre nam, marveú naúim pesnikom in pisateljem, ki so jo úako ustvarili, naúa dolúnost pa je, da jim jo posredujemo. Lektor mora napraviti nujno potrebni jezikovni most in pripraviti pot do naúe knjiúevne zakladnice. Naloga predavatelja zgodovine slovenske knjiúevnosti pa je teúja, ker mora najti pravi naúin, kako v seminarju voditi sluúatelje po slovenski knjiúevnosti in v njih zbuditi pozitiven in úustveno iskren odnos. Vsem je jasno, da je ta poleg strokovnega znanja prav tako potreben, úe ne úe bolj. Tak uspeh je bil doseúen v zagrebúkem slovenistiúnem seminarju kakor tudi v ljubljanskem srbokroatistiúnem, úe vzamemo za primer útudij slovstev, ki niso nastala v sluúateljevem materinem jeziku, torej primer, kot ga obravnavamo v referatu. Tako pripravljene srednjeúolski profesorji bodo účasoma izboljšali pouk zgodovine slovenske knjiúevnosti na neslovenskih srednjih úolah, sedanje stanje pa v svojih praktiúnih oblikah in vsebini ni zadovoljivo.

Janez Rotar

SLOVENSKA IMENA GOB

Gobe so svet zase, ne samo za biologa, ampak tudi za jezikoslovca. Na redko so posejani strokovnjaki, pri katerih bi dobili zadovoljive in zanesljive podatke o kopici zamotanih vpraúanj, ki spadajo v poglavje »Fungi«, in teúko bomo naúli jezikoslovca, ki pri imenih gob ne bi skomiznil z rameni. Slovenci verjetno úe ne bomo tako kmalu doúakali temeljite in vsestranske útudije o naúi domaúi mikoloúski terminologiji. Kolikor mi je znano, posveúa v slavistiki gobjim imenom resno pozornost samo úeúki jezikoslovec Václav Machek, ki pripravlja o njih posebno monografijo, podobno, kakor jo je pred leti posvetil rastlinskim imenom.

Vendar je teúko delati s pomanjkljivim gradivom. V Machkovem novem úeúkem etimoloúkem slovarju beremo n. pr., da je úeúko *choroú* »Polyporus« poleg poljskega *chorosz* in *choroszcz* »Polyporus ramosissimus« verjetno rusizem zaradi polnoglasja in je osnova *ch(v)orst* kakor v slovenskem hrast. Toda v slovenúúini poznamo *koruúelj* (m.) po Pleterúniku »gruúa« (n. pr. úreúen) in »na hrastovih koreninah rastoúe gobe, die Eichtraube«, kar utegne biti »polyporus sulphurus« ali úe bolj verjetno »Rosellinia quercina«. Zveza med slovenskim in zahodnoslovanskim imenom je na dlani, úeprav k etimologiji ne moremo reúi drugega, kakor da je Machkovo sklepanje napaúno. Toda lingvistiúna literatura o nazivih gob je v slavistiki úe tako skromna, da so takúni Machkovi poskusi razlage pionirski, iskanje primerjalnega gradiva pa je poúasno in zamudno delo.

V slovanskih etimoloških slovarjih pred Machkom najdemo le redko in samo izjemoma tudi kakšno gobje ime. Širšo etimološko literaturo imajo le splošni terminji tipa *goba*, *gliva*, *grib*, vendar so posamezna mnenja pogosto dokaj problematična. Za splošno slovansko *smъžь* »Morchella«, slovensko smrček, čmrček, čmrčič je na razpolago samo troje mnenj. V Preobraženskega ruskem etimološkem slovarju najdemo razlago iz *mōrščitъ* »runzeln«, pri Vasmerju, REW II 676 iz *smorgātъ* »sich schnäuzen«, Machek, EŠČ 460 pa primerja to z nemškimi Morchel. Iz srvn. *mauroche*, *maurache* smo si Slovenci izposodili naše *mavroh*, *mavrah*, Francozi svoje *mauroche*, *morille*, Angleži *morel*. Tudi znanstveno latinsko ime *Morchella* je prevzeto iz nemščine, kjer najdemo poleg *Morchel*, *Morgel* tudi *Lorchel*, *Laurich*. Germansko izhodišče je verjetno *morhe* (Loewe, PBB LXI 225). Machek sodi, da je to Slovanom in Germanom skupno ime paleoevropskega porekla. Tudi češko *bedla* Lepiota *procera*«, znano tudi iz lužiščine in poljščine, je po Machku paleoevropsko, sorodno z latinsko *boletus*, grško *bōlitēs* »goba nasploh« in litavsko bude »neka goba«. Najsi bodo takšne etimologije še tako riskantne, kar a priori jih vendar ni mogoče zanikati. Gobe so v primitivnih prakulturah igrale neprimerno večjo vlogo kakor danes. V slovanskih jeziki se gobja imena, v kolikor so moškega spola, regularno sklanjajo kot bitja, ne kot stvari (glej Pedersen, KZ XL 153 in Vondrák, VGr. II 255). V slovenščini so akuzativi tipa *našel sem jurčka*, *gobana*, *snrža*, *mavroha*, *karželjna* itd. še dosledno ohranjeni, enako kakor pri imenih igralnih kart, tipa *asa*, *pika*, *taro*, *pagata*. Pri telesnih udih se je pri nas ohranila ta stara personifikacija samo pri izrazih za »penis«, pri denarju pa je še mogoče reči *našel sem jurja*, tudi *stotaka*, *tisočaka* je še mogoče poleg *stotak*, *tisočak*, vendar samo še *dinar*, *goldinar*, *cekin*. Čeprav se je deklinacija za bitja razvila sorazmerno pozno, kakor sklepamo iz cerkvenoslovanskih spomenikov, morajo biti zarodki starejši, že skupno praslovanski, sicer si ne bi mogli razlagati takšne presenetljive enakosti pri psiholoških izjemah. Tudi raznih etnografskih podatkov o gobah je dovolj na razpolago. Celo fraza *šel je po gobe* z današnjim pomenom »propadel je« ima svoj ekvivalent v čeških *hledal*, *sbíral*, *pásl houby* ali *byl ještě na houbách* »ga še ni bilo na svetu« in iz ruske etnografije znanih navadah, podobnih našemu »proso meti«.

Personifikacije gobjih imen kažejo na evfemizem in brez tega bi si težko razložili izredno pestrost pri današnjih ljudskih imenih, kjer najdemo poleg raznih metaforičnih in figuralnih nazivov tipa *dedec*, *baba*, *turek* še celo vrsto izposojenk iz sosednjih jezikov tipa *mavroh*, *karželj*, *kukmak*, *žrdana* in naravnost nepregledno množino raznih glasoslovnih irregularnosti. Za »*Boletus edulis*« navaja že Pleteršnik dolgo vrsto sinonim. Poleg skupnoslovanskega *grib*, ki se je ohranil samo na severozahodu, so omembe vredni prehodi od ene osnove do druge, n. pr. *gribanj*, *gribanja* (vzh. Štaj.), *grbanj* (Prekmurje), *goban*, *gobanja*, *globanj*, *globanja*, *glibanja* in celo *golobanj* (Rateče). V Beli krajini je izpričano še *gavran* (Semič), *gorvan* (Metlika) poleg *virganj*. Zadnja forma prevladuje v sbh., kjer dobimo *virganj*, *varganj*, *vorganj*, *varganja*, *virganjica*, *virgonjica* za različne species družine »*Boletus*«. Ako bi za vsakega med temi imeni iskali posebne etimologije, ne bi prišli nikamor. Opraviti imamo z besednimi križanji med *goba*, *grib* in *gliva*. V slovenščini je tudi *gliva* izpričano v pomenu »*Boletus edulis*«, čeprav je skupni praslovanski pomen verjetno »drevesna goba«. Na *gliva* kaže *glivanja* poleg *glibanja*. S slovanskim *glibъ* »blato«, staropoljskim *głipki* »lepljiv« nimajo ta imena verjetno nič skupnega. Češko je *hubán*, *hubán*, *habán*, *čabán* »*Polyporus*« torej tudi drevesna goba. Zanimiva je metateza v razmerju *garvan* : *varganj*, kjer se mi zdi belokranjsko *garvan* vkljub omejenemu arealu starejše kot po vsej Jugoslaviji razširjeno *virganj*. Zdi se, da imamo poleg *gribъ* opraviti z dubleto *grъb/v-*, sicer mi pa za sbh. *virganj* ni znana nobna etimologija. Obrobne oblike besed se v jezikoslovju malodane regularno izkažejo za najbolj arhaične.

Etimološko je slovansko *gribъ* še vedno temna beseda. Zaradi pogostih pomen-skih prehodov med »sluz« in »goba« (glej W. Schulze, KZ XLV 189) misli vrsta raziskovalcev, da bo to sorodna z litavskim *greimas* »sluz« (Vasmer, REW I 308 z literaturo). Drugi mislijo na sorodnost z *grb*, *grba*. Nesprejemljive so takšne razlage kot je n. pr. Jakobsonova (Word VIII 387), da bi bilo to izvedeno iz sbh. *gribati* »praskati«. Mlad iterativ od *grebsti* za etimologijo ne pride v poštev. Machek, ESC 148 misli na zamenjavo zvonečnosti in primerja ukrajinsko *skryp* »goba«, poljsko *skrzypuch* »drevesna goba«. Tudi sbh. je *skripac*, *škipac*, *škipavac*, *šrepavac* »*Polyporus*« ali »*Hydnum*« (enako kot *virganj*). Goba se lahko imenuje tudi po zvoku, osnova teh imen je *škipati*. Tudi slovensko *hrček* »*Gyromitra*« ali »*Helvella*«, sbh. *hrčak*, češ.

chřapáč »isto« je v zvezi s hřeščati, hrčati in podobnimi onomatopojami. Tudi za naše jur, jurček »Boletus edulis« ni gotovo, da bi ga mogli izvajati preko pomena »trdoglavec, tepec« iz antroponima Jur(ij), saj kažejo imena ptičev kakor jurka »Goldamsel«, jurščica, jurijščica »Flacksfing« jurica »Zeisig« poleg sbh. juričica »Hauf-ling« itd. (glej ARJ. IV 689), češ, jirice, jirička »Zeisig«, jiriček »Hausschwalbe«, poljsko jerzyk, irzyk »Turmschwalbe«, jurzyczek »Buchfink« kljub Bernekerju SEW I 409) na neko onomatopojjo, ki posnema glas (primerjaj urh, urih, vorih »vrsta žabe«).

Ljudsko etimološko so se seveda vsa ta imena gob in ptičev naslonila na Jurij. Kljub temu pa je Machkova etimologija slovanskega grībъ vendarle šepava. Sicer pa Machek sam več ne verjame vanjo. Ko sva že po izidu njegovega etimološkega slovarja skupaj več ur »gobarila« v njegovi sobi v Brnu, mi je prinesel na mizo obsežno novo ameriško etnografsko monografijo o gobah in mi kazal, kako se v posameznih indijanskih jezikih od Beringovega preliva do srednje Amerike pojavljajo za »Boletus edulis« slovanskemu grībъ zvočno podobna imena. Samo po sebi to še nič ne pomeni. Svoj čas je že Schulze opozarjal, da se v nekem jeziku na Guatemali »roka« imenuje ruka. Primerov takšne vrste poznamo že precej in vemo, da so slučajni. Če se pa najdejo odgovarjajoči refleksi tudi v azijskih jezikih, ne bi imeli več vzroka dvomiti, da predstavlja slovansko grībъ najbolj zahodni refleks prastare kulturne besede, najstarejše, kar jih je do danes ugotovljenih v jezikoslovju.

Od drugih slovenskih sinonim za »Boletus edulis« bi omenil še dedec, kravica, kravša, špicelj, ki ne potrebujejo razlage. Popolnoma nejasno pa mi je ime poloba (Kojsko) poleg polobi (m. pl.). Sinonim baba, ki ga uporabljajo ponekod v Posočju, je prdril tudi v furlanščino, kjer je bābe »Boletus edulis« najbolj razširjeno ime poleg fonc di larīs, kar pomeni tudi »Polyporus«. S Furlani imamo skupno ime tudi za »Amanita caesarea«, za katero najdemo na slovenskem zahodu oblike jardana, jordana, jordani (pl. m.), jerdanka in celo jezeran poleg žerdana, žrdana. Furlansko se ista goba imenuje ceredān, ceradān, zarātān, zarlatān, ciazlatān. Izpričano je prvič v XIV. stoletju. V slovenskih in furlanskih oblikah vidimo zanimive primere različnih lenizacij, verjetno vsaj deloma iregularnih. Slovenske oblike kažejo, da so bile dvakrat izposojene iz romanščine, tip jardana je starejši. Centralno slovensko karželj »Amanita caesarea« je izposojeno iz nem. Kaiserling; kalk k temu je knez(i). Starejše domače ime za »Amanita caesarea« je verjetno blagva, čeprav je danes izpričano samo blagovna poleg oglavka, medtem ko je blagva, oblagva »Lactarius piperatus« na skrajnem vzhodu in pri kajkavcih pa tudi »Boletus«. Srbohrvaško je blagar, blagva »Amanita caesarea«. Oglavka se je po metatezi razvilo iz oblagva. Vprašanje je, če to ime res lahko izvajamo iz slovenskega blag, kot sta mislila Kelemina, GMS XIV 55 in Kranzmayer, Carinthia 115, 69. V poštev bi prišlo tudi rusko blagój, češ. blahový »trdovraten, grd«, kar veže Fraenkel, LEW 45 in Zfsl. Ph. XXI 150 s starolitavskim blagnas »schlecht, böse«. Morda pa je zveza samo slučajna in imamo opraviti z ljudsko etimološko naslonitvijo. Slovenskega srež, sreš, zrež »Agaricus« in sbh. srijež »Lactarius volemus« gotovo ne moremo primerjati s splošnoslovenskim srež »sren«. Sinonim za »Agaricus« je slovensko platnica, sbh. vrganj, gliva, makedonsko gūba. Vendar nam to nič ne pove. Že iz dosedanjega gradiva smo videli, h kakšnim deformacijam so nagnjena imena gob. Slovenskemu žvag »Polyporus ignarius« odgovarja srbohrvaško žag, žvag z enakim pomenom. V cerkvenoslovenskih tekstih bi temu odgovarjalo svagarъ »sensus ignotus« poleg svegarъ jestъ ježe gūba iže napoiše gospoda (Miklošič, Lex. Pal. 823). Svegarъ, svagarъ, bi se dalo še zadovoljivo razložiti iz indoevropske osnove, ki pomeni »žgati, paliti«, za današnje žvag bi pa brez starejšega podatka zastoj iskali primerne razlage.

Ker je v imenih gob toliko defektnega, sem si upal v zadnji SR slovensko že pri Pohlinu izpričano olīh »neka strupena goba« rekonstruirati v *volvichъ in primerjati z ruskim volvjanka, belorusko vilveni, volveña, volvjanica poleg rus. völdancy, volgancy, volnūcha »Agaricus torminosus«, lotiško vilnis »Agaricus vellereus« iz neke skupne baltoslovenske osnove *v̥lv-. Sicer pa je skupno slovensko ime za kresilno gobo trdъ, slovensko trod, sbh. trūd, trudnjača, maked. trād, rus. trut itd., kar bo komaj v zvezi z litavskim trendėti »biti razžrt od moljev« (Vasmer, REW III 144). Machek, ESC 536 primerja trdъ z nem. Zunder, stvn. zantaro »žerjavica« z metatezo iz *trondos. Toda v slovanščini je še drugo trdъ, slov. trod »kolika«, staro rus. trūdъ, »bolezen«, sbh. trut »gnojni črv na prstu«, kar nekateri avtorji vežejo s prvim

trdъ »goba«, drugi pa iščejo posebne razlage. Tudi *gliva* pomeni istočasno »goba« in »bolezen«.

Splošno slovansko gobja imena so tudi *surovinka*, *surovojedka*, *sirovka* »Lactarius deliciosus«, rusko *syroezka*, *suroega* »Agaricus integer«, *lisička* »Cantharellus cibarius«, češ. *liška*. rus. *lisička*, sbh. *lisičica* itd. Enako ježek »Hydnum«, sbh. *ježevica*, rus. *ježevnik*. Staro ime po živali je tudi *lanož* »Tuber«, češ. *lanyž*, izvedeno iz laň »košuta«, kar v slovenščini ni več izpričana beseda (če ni *lanož* Cigale umetno uvedel?); tudi *jelenke*, *srnike* in podobna imena bomo našli pri vseh Slovanih. Tudi imena dreves, pod katerimi določena vrsta najraje raste, služijo pogosto za osnove gobjih imen, n. pr. *brezovček*, rus. *berezovik* in podobno. Imen tipa *hrastovka*, *češplovka*, *topoličnica*, *slivovka* imam zbranih vse polno, žal mikološko nedoločenih. To je včasih za laika pretežko delo. Za znano gobo *čebular*, ki spada verjetno v družino Paxillus, nisem mogel odkriti nobenih podatkov v standardni srednjeevropski mikološki literaturi. Pogostna so imena po barvi, *sivke*, *zelenke*, *plavke* poznamo vsi. Sicer pa ljudska imena niso natančna. Pod imenom *mavroh* lahko kupimo na ljubljanskem trgu tudi žlahtne zastopnike iz rodu Sparassis, ki jim pravijo tudi *vampki* ali *frlinka*. Ime *kukmak* iz nem. *Kucken-mucken* se uporablja za posamezne species rodov Amanita, Psalliota in Lactarius. Čehi so si to ime izposodili od Slovencev za rod Volvaria.

Ne bom posebej omenjal številnih kalkov tipa *golobica*, nem. Täubling, *mušnica* »Amanita muscaria«, nem. *Fliegenpilz* ali *krvnica* »Bovista«, nem. *Blutschwamm* in podobnih. Ne vem pa, katera goba naj bi bila n. pr. *kumeráčovka* (Kojško), *kormačnica* (Pomjan), *čykenca* (Pomjan), *čytmani* (Pregarje), *ropošce* (Križevci), *kupjenk* (Ribnica — Pohorje), *prstanica* (Krmci), *španigerca* (Polskava) itd. Vseh macromycetes, ki rastejo pri nas, bo približno 3000 species, ki so botanično klasificirane v ca 200 družin. Ljudskih imen pa poznamo do danes samo nezaten del. France Bezljaj

SLOVAR K SLOVU O POLKU IGOREVE

Z Nahtigalovo izdajo *Slova* je slovenska slavistika aktivno posegla v razpravljanje o tolikih nerešenih vprašanih filološke, tekstno-kritične in rekonstrukcijske narave tega znamenitega staroruskega literarnega dela; zaradi doslednosti v zamisli in izpeljavi je ta izdaja naletela na ugoden sprejem.

Ze Nahtigalu je bilo jasno, da je temeljni pogoj za nadaljnje uspešno raziskovanje *Slova* v vseh smereh popoln slovar tega teksta; svoji knjigi je dodal seznam vseh besed iz *Slova*, vendar jih ni pojasnjeval in komentiral. Te naloge se je zdaj v najširšem obsegu lotila Sovjetska akademija znanosti v Leningradu in v Moskvi.

Sektor staroruske literature pripravlja slovar v šestih knjigah (120 tiskovnih pol), ki bo zajel ves besedni fond (komaj eno polo obsegajočega teksta *Slova*). Glavni sestavljavec slovarja je sodelavka tega sektorja V. L. Vinogradova, tehnični urednik je N. S. Sarafanova, in v redakcijskem kolegiju so znani strokovnjaki za staroruski jezik, literaturo in kulturo: B. L. Bogorodskij, B. A. Larin, D. S. Lihačev. Kakor posnemamo iz Trudov oddela drevnerusskoj literatury ANSSSR, XVI., bo avtorsko delo končano l. 1965, redakcijsko leta 1967, prvi del pa bo izšel že leta 1961.

Sektor staroruske literature se je odločil za tako velikansko in težavno delo iz več razlogov. Znano je, da se je število del o tem literarnem spomeniku razrastlo že v nepregledno množico, ki so deloma nedostopna, večkrat pa posamezni avtorji ponavljajo drug drugega. Temeljne dela o *Slovu*, na katero bi se mogel opreti vsak raziskovalec *Slova*, pa še ni, tako da je obdelovanje *Slova* čedalje manj plodno in da skoraj že zahaja v slepo ulico. Kdor je hotel doslej obravnavati jezik *Slova*, njegov stil ali njegovo idejno vsebino, ali ga prevajati, je začel najprej iskati po literaturi o *Slovu* in pretresati dognanja, vendar je navadno ostal zasut pod kopico različnih mnenj in razlag, kar je v številnih primerih moralo privedi do diletantizma.

Ta slovar pa seveda ne bo nadomestil slovarja staroruskega jezika, kajti vse leksikalne in frazeološke probleme bo obravnaval zgolj s stališča *Slova*; odpreti pa hoče nove raziskovalne perspektive. Posameznim geslom bodo priključene paralele iz staroruske literature do konca 17. stoletja, po potrebi tudi novejšje. V značni meri bodo upoštevali tudi folklorno gradivo. V dvomljivih primerih si slovar ne bo prizadeval, da bi za vsako ceno skonstruiral neko dokončno rešitev, če le-ta ne bo jasno razvidna iz gradiva. Docela neutemeljenih in neverjetnih razlag in domnev v